

EL BANC DE REUS; COM A BANC EMISSOR (1863-1874)

CREACIÓ I DESENVOLUPAMENT

L'entitat de caire econòmic més important fundada a Reus en el segle XIX és sens dubte el Banc de Reus que amb una documentació conservada a l'abast, fragmentària però prou vàlida, espera encara un estudi seriós. El banc fou legalment possible gràcies a la promulgació de la llei bancària de 1856 que permetia la creació de bancs locals d'emissió¹. El banc reusenc formaria part de la segona onada de bancs, fruit d'aquesta legislació, que iniciada el 1859 es clou el 1864, any en el qual en tot l'estat espanyol hi havia 60 entitats bancàries, 21 de les quals eren emissores². La primera reunió per a crear el Banc de Reus es va celebrar el dia 20 de desembre de 1861 a l'ajuntament, ja que els membres del consistori estaven, junt amb d'altra gent, interessats en el projecte; el dubte que es plantejava era si fundar un banc local o si portar una sucursal del banc d'Espanya. Finalmente acordaren de crear-ne un de nou perquè creien que fóra més útil i rendible. En aquella primera reunió es nomenà una comissió constituïda per Joan Grau i Company, Antoni Llorens, Pere Gay, Josep Pellicer, de Porrera i Pere Sirvent i Antoni Pascual i Marià Bellvé com a suplents perquè redactessin els estatuts per al dia 23 i així poder començar la subscripció d'accions si la gent hi estava d'acord³. El nom de la nova societat bancària havia de ser «Caja reusense»⁴.

El dia 3 de gener, al mateix local, se celebra una nova reunió, aquesta ja d'accionistes, on s'acorda de dotar la societat d'un capital

1. TORTELLA, *Los orígenes del capitalismo en España*, p. 93. La referència a la llei de 1856 surt a tota la documentació fundacional del Banc de Reus.

2. TORTELLA, *op. cit.*, p. 110.

3. Actes municipals, fols. 555-556.

4. BENAVENT, *Macià Vila*, p. 69.

de 20 milions de rals i es nomena una nova comissió integrada per Pere Òdena, Macià Vila, Josep Maria Pàmies, Antoni Llorens i Joan Grau i Company. És aquesta segona comissió la que va canviar el nom de «Caja reusense» pel definitiu de «Banco de Reus». El canvi de nom va trobar en els primers moments una certa oposició entre els accionistes, que finalment l'aprovaren⁵. El 24 de març de 1862 el govern civil envià a l'ajuntament, per obtenir-ne el seu vist-i-plau, els reglaments, estatuts i altres papers presentats per fundar el banc de Reus i una caixa reusenca⁶. El dia 31 del mateix mes la comissió informa que tots els papers del banc i de la caixa són en regla i afirmen «reconocer la necesidad, utilidad y conveniencia de la instalación en Reus de alguna sociedad de crédito que pueda favorecer y desarrollar la industria, agricultura y comercio a la par que los intereses de los contribuyentes»; els membres del consistori municipal creien que la instal·lació de les dues entitats donaria nova empena a «las tres ramas de la industria agrícola, fabril y comercial». De totes maneres els informants no saben si cal recomanar-ne les dues alhora o bé una de sola i en aquest darrer cas dubten de quina seria la millor per als interessos locals. En el dubte, el ple acorda de recomanar les dues possibilitats alhora i sense fer cap mena de diferenciació⁷.

Els principals textos teòrics en defensa del projecte d'un banc van ser publicats al «Eco del Centro de Lectura». El primer de parlar-ne és J. G. i C., segurament Joan Grau i Company, que escriu: «no hace muchos días que estaba aún muy generalizada entre nosotros la creencia de que en esta ciudad no había elementos bastantes para establecer una sociedad de crédito local y independiente. Tanto es así que por algunas personas de distinguida posición se proyectaba la creación de una Sucursal de otra sociedad general de descuentos establecida en la Corte», cosa que el banc estava disposat a fer «por conocer seguramente el ancho campo que a las operaciones de crédito ofrece esta comarca». La cosa hauria rutllat «en el caso de que las operaciones de la sucursal hubiesen podido extenderse más de lo que permiten sus estatutos, y la intervención de los accionistas en la Administración hubiera gozado de la necesaria independencia», però no fou així i aleshores «quedaron sin favor ni apoyo muchos y muy respetables intereses peculiares de este país». La sucursal projectada hauria servit a molts

5. Id., pp. 69-70.

6. Actes municipals 1862-1865, fols. 11.

7. Id., fols. 17-20. Possiblement es tractava d'un sol projecte presentat de dues formes per assegurar-ne millor l'èxit.

pocs de forma real i per això la gent no acudí a la reunió informativa que es va celebrar a l'ajuntament. «Entretanto la idea de un banco o caja local era objeto de todas las conversaciones; el amor propio de nuestros compatriotas se estimulava con el ejemplo de otras ciudades (...) el interés hacia un negocio lucrativo se despertaba; la necesidad de extirpar o combatir la usura creía llegada su hora; el propietario, el comerciante y el industrial veían la posibilidad de abrir con el concurso de sus respectivas fuerzas nuevas fuentes a la riqueza general y ensanchar sus operaciones a más dilatados horizontes». Foren pocs els promotors, afirma Grau, però molts els que acudiren a la cita: «a los pocos días de estar abierta la suscripción de acciones, los pedidos excedieron de las cinco mil que se habían fijado en los estatutos, y fue necesario convocar otra reunión para tratar del aumento del capital. Se acordó elevarlo a ocho millones representados por ocho mil acciones y también sobraron demandas para este tipo; pero deseosa la junta general de que Reus tuviese la mayor participación posible, resolvió no atender sino en parte los importantes pedidos de Barcelona, y reservar cierto número de acciones para los vecinos de esta ciudad y pueblos comarcanos que deseaban inscribirse. Ayer quedó cerrada la suscripción resultando mayoría de acciones en favor de esta ciudad»⁸. El text demostra alhora la favorable acollida local i la creença, reflectida en la demanda barcelonina, d'un rendiment econòmic segur i important.

Marià Fonts insistia pocs dies després en el tema: «el establecimiento en esta ciudad de una sociedad de crédito, es cuestión de muerte o vida para el porvenir de la misma», els reusencs, segueix, així ho havien entès i d'aquí el seu ressò popular que feia que no sols els rics, sinó també els que «cuentan poco más que con lo preciso para atender al sostén familiar» col·laborin a fer realitat el banc no per afany de lucre particular, sinó per poder contribuir a «que esta ciudad sea grande, sea próspera y se levante del abatimiento» en què estava immersa des de feia anys. Es discuteix si s'ha de crear una caixa de descomptes i préstecs o un banc de crèdit, buscant sempre el millor per a la ciutat. La decisió final l'ha de donar la junta d'accionistes i serà el producte de «largas y luminosas sesiones». Aconseguir el banc, acaba Fonts, cal començar a treballar de nou tots junts i amb coratge per la societat de crèdit⁹.

8. J. G. C.: «Parte local» a «El eco del Centro de Lectura», segona època, núm. 2, 12-I-1862, ps. 9-10.

9. «Parte local» a id., núm. 8, 23-II-1862, ps. 57-59.

Una darrera mostra d'aquesta literatura propagandística és el text firmat per M. B. on després de recollir molt breument les al·lusions del «Diario de Tarragona» al banc de Reus emissor i de descomptes que aviat obrirà les seves portes recorda que per al seu triomf cal «el más decidido apoyo, no solo (de) el más alto comercio sino hasta (de) las últimas clases de la sociedad». M. B. afirma que en sortiran beneficiats els que demanin diners i els accionistes. Cal acostumar-se, diu, a utilitzar el banc per a les vendes de més de 2.000 rals, amb lletres a 90 o 120 dies, així s'evitarà que «un fabricante llegue a tener 200.000 reales o muchos más en circulación y no puede disponer de ellos en mucho tiempo». Ajudarà també a les grans empreses a capejar les crisis, les grans fàbriques hi poden hipotecar els edificis que així deixaran de ser un capital mort, els pagesos podran eludir els usurers i els comerciants podran dipositar les seves mercaderies a canvi de dos terços del seu valor i així hi podran operar sense necessitat d'haver-les de vendre a correuita ¹⁰.

L'interès per la consecució d'un banc propi s'entén perfectament, així com la seguretat en el seu èxit, si es té en compte que en aquell moment sols comptava amb una sucursal del Banc hipotecari espanyol de crèdit, sucursal de caràcter provincial però amb domicili a Reus, de la qual el 1862 en fou nomenat director Antoni Sedó amb un sou anual de 24.000 rals ¹¹, i que el 1846, al mateix temps que s'obrien les de Tarragona i Ciutat de Mallorca, s'inaugurava a Reus una sucursal del Banc de Barcelona dirigida per Joaquim Borràs, per tal d'atorgar crèdits, obrir comptes corrents i posar en circulació els bitllets del banc. L'experiència fou un fracàs i el 1848, pel poc moviment de la caixa de Reus, s'integrà a la de Tarragona i, a finals d'any, tancaren les altres dues sucursals, que foren reobertes el 1849 ^{11 bis}. Aquesta crisi de la sucursal podria en part ser deguda al fet que el 1847 en trontollar el banc de Barcelona i exigir els seus clients la reconversió dels seus bitllets en moneda oficial, la direcció es va veure obligada a dur a Barcelona els capitals de les sucursals de Reus, Tarragona i Ciutat de Mallorca ^{11 ter}.

10. M.B. (Miquel Baró ?), «Parte local», a id. núm. 18, 1-V-1862, ps. 137-138.

11. *Biografía del Excm. Sr. D. Antonio Sedó y Pàmies y relación de los asuntos del mismo y D. José Montaner de Reus por varios electores del distrito de San Felix de Llobregat*, p. 85. Sedó fou el fundador del periòdic «El imparcial reusense» i conegut partidari del proteccionisme. Per defensar aquesta teoria fundà a Madrid el periòdic «La bandera española» i el 1868 hi publicà l'opuscle «La bancarrota española» contra la política econòmica de Figuerola, id. ps. 86-87.

^{11 bis}. CABANA, *Història del banc de Barcelona*, p. 24.

^{11 ter}. CARRERA PUJAL: *La economía de Cataluña en el siglo XIX*, vol. III, p. 99.

El banc de Reus fou aprovat pel govern el dia 26 de desembre de 1862 i el telegrama que ho notificava arribà a Reus el dia 29¹². L'aprovació del Banc farà que el *Diario de Reus*, que la celebra, lamenti al mateix temps la no existència a Reus d'una Caixa d'estalvis que s'havia anunciat l'any anterior, i que es trobava a faltar a Reus com a la resta de les poblacions manufactureres afectades per la crisi del cotó i on no es feien obres públiques per combatre l'atur; el desig és compartit per tothom i té a més el patrocini verbal de l'ajuntament i del governador civil. Si la caixa tingués ja dos o tres anys de vida, comenten, en moments de crisi com els que es passaven, els teixidors podrien «escaparse de las garras de la miseria o aminorar las privaciones». La caixa impulsaria i donaria seguretat a l'estalvi popular i fóra molt útil als obrers en els moments difícils¹³.

El decret de constitució del banc fou publicat a la «Gaceta» el 29 de gener i el 6 de febrer de 1863 era reproduït al Butlletí provincial¹⁴. El decret anava signat pel ministre d'hisenda Pedro Salaverria i la reina, i després d'afirmar que s'aprovava d'acord amb la llei del 28 de gener de 1856 als sis punts del seu articulat autoritzava Macià Vila, Josep Maria Pàmies, Pere Òdena, Josep Montaner, Tomàs Lletget i Cailà i Tomàs Grau i Company i els socis que ells representaven la creació del banc de Reus¹⁵, s'establia la seva durada en 25 anys des de la seva constitució definitiva, el capital fóra de 2.500.000 rals dividits en 1.250 accions de 2.000 rals cada una, havia de tenir una junta de govern de nou membres i tres suplents elegits per la junta general d'accionistes, havia de pagar un sou inferior als 30.000 rals al comissari regi nomenat pel govern¹⁶ i finalment el banc es comprometia a acceptar la legislació vigent.

12. BENAVENT, *op. cit.*, p. 20 i «*Diario de Reus*» 31-XII-1862.

13. «*Diario de Reus*» 4-I-1863, i hi insisteix els dies 23-I-1863 i 3-II-1863.

14. «*Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona*», núm. 16 del 6-II-1863. Al mateix número i al 17 del 16-II-1863 es publiquen els estatuts. El «*Diario de Reus*» del 30-I-1863 publica un telegrama donant la notícia que se n'ha autoritzat la instal·lació. El 3 de febrer en publica el decret d'autorització. Els dies 5, 6 i 7 de febrer els estatuts i els dies 10, 11, 13, 21 i 26 de febrer de 1863 el reglament.

15. SÁNCHEZ-ALBORNOZ, «*Los bancos y las sociedades de crédito en provincias. 1860-1868*», a «*Moneda y crédito*» núm. 104, març de 1868, p. 44, nota 26, anomena erròniament Òdena a Òdena, Lletget a Lletget i Gran a Grau. BOFARULL a *Anales* 3 ed., vol. II, p. 56, dóna a Grau el nom de Joan, més d'acord amb el personatge documentat, però en contradicció amb les altres fonts.

16. El 30 d'abril fou nomenat comissari regi Juan Terrazas y de la Lastra, marquès de la Ensenada. Terrazas era militar i vivia arruïnat a Madrid amb el sou de comandant retirat, cfr. «*Diario de Reus*», 15 i 26-V-1863. Una llei del dia 10-XII-1868 derogà la figura del comissari regi dels bancs d'emissió. TORTELLA, «*El principio de responsabilidad limitada y el desarrollo industrial de España: 1829-1869*», a «*Moneda y crédito*», núm. 104, març de 1968, p. 82.

El dia 20 de març de 1863 el diari anuncia que per al mateix dia s'espera el governador civil que ha de presidir la junta d'accionistes per a constituir de forma definitiva la societat, nomenar la Junta directiva i decidir què han de cobrar els seus membres i l'administrador. Per als càrrecs de govern es presentaren tres candidatures avalada cada una d'elles per «varios socios». Tan sols Òdena, Vila i Gay formaven part de les tres, cinc noms més es repetien en dues candidatures i set sols figuraven en una. Tot plegat, la presència del governador i les tres candidatures, fa pensar que dins de la societat es deuria produir un enfrontament pel control del banc entre els membres dels distints grups de pressió econòmica. La reunió, tal com era anunciat, es celebrà a l'ajuntament i amb l'assistència de 78 accionistes. Primer va parlar el governador i elogià la iniciativa de crear el banc ja que es tractava d'un element impulsor de riquesa. Després s'elegí la nova junta i es donà un vot de gràcies a la interina, en nom de la qual respongué M. Vilà. Per constituir la nova junta sortiren elegits Òdena, Vila i Gay, els tres que constaven a les tres llistes, Lletget, Pàmies, J. Bartrina i J. Prius que figuraven a dues i J. Simó i J. Bartomeu, que sols anaven en una. Òdena quedà com a president i Vila vice-president. El governador expressà de nou la seva satisfacció, elogià els elegits i desitjà assistir aviat a la inauguració de la Caixa d'estalvis, «tan necesaria para nuestra numerosa clase obrera». L'acte es va cloure amb un refrigeri al mateix ajuntament¹⁷.

El 16 de maig el comissari regi trametia l'arqueig del banc en el qual coincidien les accions i els diners amb les quantitats autoritzades i la reina el dia 4 de juny de 1863 aprovava la constitució definitiva¹⁸. Durant els primers dies d'abril de 1863 el Diario de Reus publicarà l'anunci donant el termini de l'1 a l'11 d'abril per passar pel local del banc, al raval de Santa Anna per a fer efectius el capital de les accions subscrites. Segons els anuncis del mateix periòdic del mes de juliol,

17. «Diario de Reus» 22-III-1863. Segons els rumors els que portaven la direcció real eren Vila, Òdena i Gay, cfra. «Diario de Reus», 29-III-1863.

18. Publicat amb el núm. 303, ps. 422-423, de la «Colección legislativa de España», primer semestre de 1863, vol. LXXXIX, Madrid 1863, 687 ps. CABANA confonent la reforma de la societat amb la seva creació diu erròniament que fou creat el 1874, cfra. *La banca a Catalunya*, p. 100. BOPARULL, *op. cit.*, p. 56, diu que es va establir el febrer de 1863 «obteniendo en lo sucesivo y progresivamente general e ilimitada confianza». La data tal volta sigui avançada, ja que el «Diario de Reus» publica el 18-VI-1863 un anunci dient que a partir del dia 17 de juny es poden començar a obrir els comptes corrents del banc i es la primera referència documental localitzada de la seva activitat.

a partir de l'1 del mateix mes es començaren a canviar els títols per les accions definitives.

Segons Tortella¹⁹ els bancs es concediren majoritàriament a comerciants i minoritàriament a industrials, mentre que terratinents i aristòcrates no hi tindrien cap interès. Qui eren els accionistes del Banc de Reus? Una llista publicada amb motiu de la reunió del dia 20 de març de 1863 sembla desmentir l'amplitud de base i el ressò popular que atorgava l'article de l'Eco del Centro de Lectura abans citat. En efecte hi ha tan sols 141 accionistes dels quals 116 són de Reus, 22 de Barcelona, 1 de Tarragona, 1 de Bilbao i 1 de Porrera. Dissortadament, el paper no fa constar el número d'accions que te cadascú²⁰. Però de totes formes, l'àmplia majoria del capital reusenc, fa que s'hi trobin representats tots els sectors econòmics. Els noms coneguts representen majoritàriament els interessos de la indústria i el comerç, i de forma més minoritària els terratinents i els oficis liberals. No em sembla del tot encertada l'afirmació de Sánchez Albornoz que després de constatar que Reus, junt amb Còrdova, és l'única ciutat de llevant, no litoral, en tot l'estat que crea un banc, creu que bona part del diner fundacional provenia dels estalvis dels «cosecheros» i afegeix que «solo por la afluencia de capitales de esta naturaleza se explica que se erigieran dos bancos de emisión en localidades tan próximas una de otra, pertenecientes inclusive a una misma provincia, como los de Tarragona y Reus»²¹. L'illustre professor sembla desconèixer la realitat del país, la nulla incidència de la divisió provincial, l'àmplia xarxa de les relacions comercials de Reus, el fet de ser aquesta ciutat l'autèntica capital econòmica de la zona malgrat que la política estigués ubicada a Tarragona i fins i tot el fet de ser Reus la capdavantera en la iniciativa²². Tampoc no queda clar la seva atribució rural de l'origen del capital. El més conegut dels promotors Macià Vila no hi tenia

19. *Los origenes...*, p. 106.

20. N'he pogut consultar un sol exemplar força malmès al meu arxiu particular. El paper sembla confirmar la informació de Bofarull ja que l'únic Grau que n'és accionista es diu Joan.

21. *Loc. cit.*, nota 15, p. 56.

22. El «Diario de Reus» informa el 5-V-1863 que dos dies abans, el 3, al saló de la junta de comerç del port de Tarragona, es reuniren per fundar el Banc de Tarragona i que la reunió fou un èxit i es cobriren a l'acte les 3.000 accions de 2.000 rals que s'havien emès. El banc es fundà el 1864 per «descontar, girar, prestar, llevar cuentas corrientes, efectuar cobranzas y contratar con el gobierno y sus dependencias competentemente autorizadas» segons el «Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona». Abans, el 1854, havia fracasat un altre intent que comptava amb un capital de 500.000 pesos forts i la informació favorable del governador, la junta de comerç i l'ajuntament i que malgrat tot havia estat refusat pel govern. Altres intents no reeixits tingueren lloc el 1857 i el 1858. El 1864 té 39 fundadors quasi tots ells

res a veure²³. Lletget era metge²⁴, Montané comerciant²⁵, Pàmies fabricant²⁶ i tan sols Grau es pot vincular directament amb la propietat²⁷ ja que Òdena era també un industrial. Contra l'opinió de Sánchez Albornoze crec en tot cas més sorprenent la creació del banc de Tarragona. El que queda clar però a nivell ideològic és el fort lligam dels promotors del banc de Reus amb l'élite dirigent i burgesa que va impulsar a Reus la revolució de setembre de 1868²⁸.

Segons els seus estatuts el banc de Reus «se ocupará en descontar, girar, prestar, llevar cuentas corrientes, ejecutar cobranzas, recibir depósitos, contratar con el Gobierno y sus dependencias competentemente autorizadas» (art. 7), no podrà negociar amb els efectes públics, ni especular amb els béns immobiliaris (art. 8), les lletres hauran de tenir tres avaladors coneguts i com a mínim un d'ells reusenc amb venciment màxim de 90 dies (art. 9), sols es podran fer préstecs als abonats i per un màxim de tres mesos garantits amb or, plata o valors oficials (art. 10), els descomptes i préstecs es poden atorgar amb un interès diferent a Reus i a fora (art. 11), el banc no pot revelar a excepció de l'autoritat judicial els dipòsits que té (art. 13), podrà emetre bitllets al portador des de 100 a 4.000 rals fins a un màxim del triple del capital invertit havent de conservar en metàl·lic com a mínim la tercera part de l'emissió (art. 14). Hi haurà un junta de nou membres i tres suplents elegits per la junta general (art. 16) que tindran un període de govern de tres anys (art. 17), per formar-ne part cal viure a Reus, tenir 25 anys i posseir un mínim de 20 accions (art. 18). Queden exclosos de la junta els qui han fet fallida, els estrangers (art. 19), i els parents fins a quart grau o els qui formin companyia amb un altre membre (art. 20). Els membres de la junta rebran un sou pel seu treball (art. 21). El comissari regi presidirà totes les reunions, durà la correspondència amb el govern, supervisarà les operacions i firmarà els llibres, les accions i els bitllets (art. 23) i no podrà sortir de Reus sense llicència (art. 24). Tota la responsabilitat i l'autèntic treball cau damunt de la junta de govern (art. 27) que cada any nomenarà una

comerciants i hisendats alhora. Es creà amb un capital de 1.250.000 pessetes dividides en 2.500 accions de 500 pessetes cada una. Al primer balanç del 28 de maig de 1865 es repartí un dividend de 43 rals per acció. Cfra. HERAS, *La revolució de 1868 a Tarragona*, fol. 15.

23. Vegeu la seva biografia a BENAVENT, *op. cit.*

24. Vegeu P. ANGUERA, *El Centre de Lectura*, index onomàstic.

25. Vegeu *op. cit.*, nota 11.

26. Vegeu la meua tesi de llicenciatura, fol. 148.

27. *Id.*, fol. 147.

28. Vegeu els detalls a *id.*, fols. 54-166.

comissió de govern composta de tres membres (art. 30) la qual acordarà els girs, decidirà les operacions i autoritzarà els nous comptes, com a funcions més notables (art. 31). La tasca administrativa va a càrrec de l'administrador que per ocupar la plaça ha de fer una fiança de 5.000 duros (art. 33). El banc ha de tenir una reserva del 10 % del capital efectiu i no podrà pagar interessos superiors al 6 % anual (art. 44)²⁹.

Els directius i administradors del banc no cauran mai en el triomfalisme fàcil, més tot el contrari. Ja en la primera memòria semestral faran constar el cúmul de dificultats que es plantegen en un banc d'emissió instal·lat en una ciutat on el crèdit mercantil era poc conegut i on a més la creença que no arrelaria i no s'assolirien els mitjans necessaris havia allunyat els possibles col·laboradors. Malgrat tot, el juliol de 1863 es posaren en circulació els bitllets emesos pel banc que donaren un producte líquid del 5 %³⁰. Al primer balanç del banc la junta informa que s'han descomptat 328 documents primer al 6 % i després, per imperatius de força major al 7 % i que tan sols se n'han rebutjat un 2 %; comentant la circulació dels seus bitllets afirmen que «no deja de ser satisfactoria la cifra que representa si se atiende que era en esta plaza completamente nuevo el conocimiento del papel moneda. Los señores accionistas habrán observado como cada día se estiende más este fácil y cómodo medio de verificar los pagos»³¹.

Els embats de la política incidien directament damunt la vida del banc, si més no d'això és del que es queixen en cada memòria semestral els seus responsables. El creixement del banc quedava restringit, a causa de l'escassa mobilitat comercial que arribà a la paralització total el mes de gener de 1866. La junta del banc per combatre el risc incrementà la reserva metàl·lica³². Els directius, amb tot, no defallien i en mostra del seu esperit emprendedor el 18 de febrer de 1865 havien fet una instància demanant autorització per crear una caixa d'estalvis que els fou denegada. La tornaren a presentar el 28 de maig de 1866 recordant que no n'existia cap a Reus. Segons els directius del banc, el que pretenien, com diu la paternalista sollicitud era, «hermanar en

29. «Estatutos y reglamento del Banco de Reus. Autorizado por real decreto del 27 de diciembre de 1862», Imp. Muñoa, 32 ps., Reus, 1863.

30. *Banco de Reus. Memoria leída en la junta general de accionistas celebrada en el día 15 de mayo de 1864*, Imp. Muñoa, 12 ps., Reus, 1864, p. 3.

31. Id., p. 4.

32. *Memoria leída en la junta general de accionistas del Banco de Reus, el día 27 de mayo de 1866. 5 época semestral*, Imp. Muñoa, 12 ps., Reus, 1866, p. 3. Per a la crisi aquí detectada vegeu SÁNCHEZ-ALBORNOZ, «La crisis financiera de 1866 en Barcelona», a *España hace un siglo: una economía dual*, 2 ed., ps. 143-154.

un mismo establecimiento y bajo idéntica dirección, los intereses del comercio con los de la clase jornalera que siendo tan numerosa en esta ciudad y comarca, carece sin embargo de tan moralizadora institución. Excusado es demostrar (...) las ventajas económico-sociales de semejante consorcio de interés entre las clases acomodadas y las que no por vivir ajenas al movimiento especulador son menos dignas de atención y solicitud». Aquesta segona instància anava signada per Pere Òdena, Pere N. Gay, Jaume Prius, Tomàs Lletget, Antoni Viñas, Joaquim Bartrina, Josep Bertomeu, Josep Boada i Salvador Casas³³, que cal creure que constituïen en aquell moment la junta del banc.

El 1867 s'informa als accionistes que «considerando momentáneo y poco estable todavía el curso total de los billetes» no s'incrementa llur emissió encara, sinó que s'esperarà un moment més propici, tot i que segons el balanç estan tots en circulació³⁴. El moment de crisi de l'any anterior s'ha anat superant i es reprèn el moviment comercial que havia estat molt lànguid, «han afluído, comenta la memòria, a nuestras arcas en las diversas ramas que el Banco abraza, sumas importantes que han debido permanecer improductivas por falta de aplicación a operaciones»³⁵ amb el qual deixen clar l'existència de capital i el seu retraïment. Amb tot es constata com creix la confiança en el banc que s'esforça per trobar una sortida especulativa, per al capital confiat³⁶.

Passats els avalots del setembre de 1868 la vinculació i la simpatia, ja assenyalades, dels dirigents bancaris pels nous corrents, quedaren reflectides a la memòria semestral: «los graves acontecimientos políticos, indicados hace tiempo y vigorosamente llevados a cabo a mediados de septiembre vinieron naturalmente a apartar de los negocios la atención general, paralizando las operaciones a que se dedican especialmente las sociedades de crédito», malgrat tot i la frase és prou expressiva, «si como es de esperar la situación se consolida y los negocios, moviéndose en más anchos círculos, emprenden de nuevo y con mayor impulso su marcha salvadora» hi ha crescuts motius de confiança³⁷. Aprofitant el canvi polític i una opinió compartida per les altres societats econòmiques es demanarà al govern, que com havia aprovat la Junta revolucionària provincial el 21 d'octubre, fos suprimit

33. *Memoria...* cit., ps. 9-10.

34. *Memoria leída en la junta general de accionistas del Banco de Reus el día 26 de mayo de 1867. 7.ª época semestral*, Imp. Muñoa, 8 ps., Reus, 1867, ps. 4 i 7.

35. *Id.*, p. 3.

36. 9.ª memòria semestral a «*Diario de Reus*», 6-VI-1868.

37. 10.ª memòria semestral a *id.* 31-XII-1868.

el càrrec de comissari regi al banc, que a Reus ostentava el marquès de l'Ensenada, el qual ja no firma la memòria, o que com a mínim se li rebaixi el sou a 6.000 rals anuals. Per altra banda, amb l'autorització de la Junta revolucionària local havien començat els treballs per a la constitució de la caixa d'estalvis. El banc, a més, havia subscrit accions de les emeses pel govern provisional per cobrir l'emprèstit. A despit de l'eufòria, durant els primers mesos que seguiren al canvi de règim, tots els negocis i els del banc en particular quedaren aturats ³⁸ i el moviment econòmic davallà respecte als exercicis anteriors. El banc salvà la crisi gràcies a la supressió per part del govern del comissari regi, la qual cosa significà un estalvi anual de 20.000 rals. La junta del banc creu que «se hace un deber en tributar un homenaje de respeto y estimación a la memoria de tan celoso compañero (Francesc Cases i Martí), quién aún antes de su desgraciado fin, había acudido al banco a desempeñar los deberes de su cargo» com a membre de la junta. Cases havia estat assassinat pel poble revoltat el vespre del 30 de setembre de 1868 ³⁹. El banc acceptà també, per un mòdic estipendi, la comptadoria municipal i deixà a l'ajuntament de Reus i als d'altres pobles de la comarca els diners necessaris per redimir el contingent de les quintes.

Després de les diverses temptatives fracassades el 4 de gener de 1869 s'obria la caixa popular d'estalvi que obtingué una acollida favorable, tot i que a la premsa absorbida per la passió política no queda cap referència de l'acte. A finals de 1869 reconeixen que la gestió ha estat difícil a causa del «triste estado de agitación política en que se encuentra el país desde hace largo tiempo» tot i que els «graves acontecimientos que han tenido lugar en el curso de este período» no han malmès la confiança en el banc, sí que n'han obturat però les operacions ⁴⁰. L'1 d'octubre es deixaren 200.000 rals a la Junta Revolucionària local que li salvaren la situació ⁴¹, després d'haver deixat el 24 d'abril els diners necessaris per alliberar els joves reusencs de les quintes ⁴².

38. 11.ª memòria semestral a id. 12-VI-1869.

39. Per a la descripció dels Fets vegeu PALLEJÀ, *Crònica de Reus*, i la meua tesi de llicenciatura.

40. *Memoria leida en la junta general de accionistas del Banco de Reus el 28 de noviembre de 1869*, 12.ª època semestral, Imp. Muñoa, 8 ps., Reus, 1869, p. 3.

41. Aquest emprèstit encara era amortitzat el 1893. Cfra. FORT, *Anales*, VIII, p. 75.

42. *Op. cit.*, nota 40, p. 4. Per als alliberaments de quintes vegeu N. SALES, «Servei militar i societat a l'Espanya del segle XIX» a «Recerques, 1», apèndix II, ps. 169-170. Per al funcionament anterior al sistema de quintes vegeu: *Colección de las disposiciones más notables del gobierno de la provincia de Tarragona (...)* des de 23 de abril de 1861, ps. 151-160.

El maig de 1870 la direcció del banc es torna a queixar de les circumstàncies polítiques ambientals «poco favorables al desarrollo de las operaciones por causa del extremo abatimiento en que se hallan el comercio y la industria», malgrat treballar cada dia més la societat tant en les diferents seccions, com de forma global⁴³. A finals d'any els girs s'havien anul·lat per culpa de «la situación especial de la Francia y la aparición de la epidemia en algunos puntos del litoral español», la caiguda d'aquesta activitat s'havia vist compensada per l'increment dels préstecs i dels descomptes⁴⁴. La nota constata, però, indirectament, que el banc era estretament lligat als comerciants i que encara és viva l'empenta comercial reusenca amb els ports de l'estat francès. Al llarg de l'any setanta el que ha pres un autèntic impuls i s'ha consolidat, gràcies, possiblement, a les classes populars i el seu estalvi, ha estat la caixa d'estalvis preconitzada pel banc, «cuyo constante aumento revela, a la vez que la conveniencia de su institución (y) los hábitos de previsora economía que van contrayendo las clases laboriosas de nuestra populosa ciudad»⁴⁵.

Tot i les seves lamentacions el banc anava consolidant la seva situació i el maig de 1872 s'anuncia als accionistes que s'havia adquirit la casa on era allotjat el banc, sense deixar però de denunciar els perills que suposa per a l'economia el moment polític. Al mateix temps es lamenten que el 9 de febrer del mateix any havien estat restablerts els comissaris regis i designat pel banc de Reus, Miguel Corbera Bajuto, al qual si bé reconeixen qualitats, demanen que com els altres sigui anul·lat⁴⁶. El mes de novembre la visió és ja més triomfalista perquè, «no obstante las contrariedades que a cada paso suscita la situación anormal de nuestro país, la marcha del establecimiento ha seguido su curso ascendente, y la sociedad empieza a obtener los resultados del celo y previsión que la Junta se impuso desde el principio de sus tareas» i per això afirmen que «podemos conceptuar de muy válida la situación del Banco... y al nivel de los más acreditados establecimientos de esta clase». En un nivell inferior celebren la supressió, el 28 de juny, dels delegats del govern a les entitats bancàries. Prova de la bona marxa econòmica són els alts rèdits donats en el període, 120 rals per acció, i la voluntat de comprar per 8.000 pessetes en efectiu i 1.828,08 en

43. *Memoria leída en la junta general de accionistas del Banco de Reus, el día 29 de mayo de 1870*, Imp. Muñoa, 8 ps., p. 3.

44. *Memoria leída (...) el día 27 de noviembre de 1870*, Imp. Muñoa, 9 ps., p. 3.

45. *Memoria leída (...) el día 21 de mayo de 1871*, Imp. Muñoa, 8 ps., p. 3.

46. *Memoria leída (...) el día 26 de mayo de 1872*, Imp. Muñoa, 8 ps., ps. 3-4.

censals la casa del costat de la d'on estan installats, per poder fer més capaç l'edifici definitiu de nova planta ⁴⁷.

Els fets polítics del país i sobretot «la lucha fratricida que asola especialmente esta comarca» ^{47 bis} obturen la continuació de la prosperitat del banc; l'exercici acabat el 30 de maig és descrit, el 1873, com a caracteritzat «por una paralización casi completa en los negocios y por una fuerte baja en todos los valores», especialment dels que compten amb la garantia estatal. El banc per salvar la situació va vendre's tots els títols de renda perpètua que després van caure del tot; per aquest motiu van caure els dividendes però, malgrat tot, encara va ser possible la compra de la casa anunciada a la memòria anterior ⁴⁸.

Amb el canvi d'any i la reinstauració monàrquica, que no és ni esmentada a la memòria sempre tan atenta a la política, no tan sols no cessa la guerra civil, sinó que «toma proporciones alarmantes en nuestra amada Cataluña, especialmente en la comarca en la qual tiene vida y asiento nuestro establecimiento». S'ha parat freqüentment el servei de ferrocarril i amb ell el comerç, la borsa cau i la guerra provoca un increment de les despeses públiques. Per si no n'hi hagués prou amb això, el 19 de març un decret del govern obligava tots els bancs emissors a fusionar-se dintre un de nacional i únic. Els directius del banc de Reus, juntament amb els dels altres afectats per la llei intentaràn d'aconseguir la seva derogació. Els directius locals conscients de les escasses possibilitats d'èxit proposen que en cas de no aconseguir la derogació del text legal, el banc renunciï al dret d'emetre paper moneda i passi a denominar-se «Banco de Reus de descuentos y préstamos» ⁴⁹. La resistència a la llei del 19 de març fou feta endebades i el canvi de nom i de règim del banc es féu el dia 20 de novembre de 1874 ⁵⁰. Amb això finia la primera etapa de la història del banc de Reus, actuant com a emissor, la seva vida en èpoques difícils, grises i brillants s'allargaria fins al 1932. De fet la llei de 1874 significà la desaparició d'11 dels 15 bancs emissors de tot l'estat, fosos en el Banco de España. Com a bancs comercials sols quedaren els de Barcelona, Bilbao, Reus i Santander ⁵¹.

47. *Memoria leída (...) el día 24 de noviembre de 1872*, Imp. Reusense, 9 ps., ps. 3-4.

47 bis. Per a la guerra a la nostra comarca vegeu MANENT, *Cercós, guerriller carlí al Baix Camp*, Ed. Dalmau, Barcelona, 1979, 62 ps.

48. *Memoria leída (...) el día 25 de mayo de 1873*, Imp. Reusense, 8 ps., ps. 3-4.

49. *Memoria leída el (...) día 31 de mayo de 1874*, Imp. Reusense, 9 ps., ps. 3-5.

50. *Memoria leída (...) el día 29 de noviembre de 1874*, Imp. Reusense, 9 ps., p. 5.

51. TORTELLA, *op. cit.*, nota 1, p. 317. L'autor afirma que la desaparició dels bancs es provocada per la crisi ferroviària, id. ps. 252-253. Per a la reestructuració

Cal destacar que els bitllets emesos pel banc de Reus obtingueren un alt crèdit i difusió. Si més no això és el que sembla indicar el fet que encara circuessin cinc anys més tard de la seva teòrica anul·lació, quan el 4 de gener de 1879, és dictada a instàncies del banc d'Espanya, una ordre exigint al banc de Reus de recollir, en el termini de quinze dies, tots els bitllets que hi haguessin encara en circulació, amb l'amenaça, en el cas de no fer-ho, que se li confiscarien valors pel preu dels bitllets no presentats. Amb aquest motiu el banc va fer una crida, signada per l'administrador C. Montagut, demanant als qui tinguessin bitllets que els presentessin abans del dia 5 de febrer per evitar responsabilitats ⁵².

EL MOVIMENT ECONÒMIC

Fins aquí la història externa del banc. Per completar-ne la visió val la pena de publicar el moviment de les seves activitats, durant el període en què actuà com a banc emissor, entre 1863 i 1874. Per a això he tingut en compte la cartera, el moviment de la caixa i els comptes corrents, i com a complement, la caixa d'estalvis i la mobilitat del diner emès pel banc. Com a punt final la llista de dividendes que constitueix, naturalment, el millor resum de la seva activitat i en reflecteix les conseqüències ⁵³:

QUADRE I. EL MOVIMENT DE LA CARTERA EN RALS.

Període	Ingrès	Sortida	Saldo
Fins al 30 - IV - 1864	22.770.970,77	19.101.484,38	3.669.493,39
1 - V - 64 a 31 - X - 64	16.881.804,13	17.054.631,18	3.496.665,74
1 - V - 65 a 31 - X - 65	19.018.674,96	18.183.074,44	4.477.913,66
1 - XI - 65 a 30 - IV - 66	19.114.126,76	18.689.586,67	4.902.453,75
1 - V - 66 a 30 - X - 66	18.192.045,65	19.153.952,03	3.940.547,37
1 - XI - 66 a 30 - IV - 67	18.105.740,80	18.050.786,28	3.995.501,89

del banc vegeu: *Estatutos y reglamento de la sociedad mercantil Banco de Reus, de descuentos y préstamos, establecido en 20 de noviembre de 1874 con arreglo a la ley de 19 de octubre de 1869*, 46 ps., Imp. Reusense, Reus, 1875.

52. «Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona», núm. 23, del 26-I-1879.

53. Les dades utilitzades provenen dels documents citats a les notes 30 a 38, 40, 41, 43 a 50 i *Memoria leida en la junta general de accionistas del Banco de Reus el dia 25 de noviembre de 1866*, Imp. Muñoa, Reus, 1867, 7 ps., i *Memoria leida (...) el dia 24 de noviembre de 1867*, a «Diario de Reus» 4-XII-1867. La memòria del període 1-V-1864 a 31-X-1864 és publicada a «Diario de Reus», 17-XII-1864.

Període	Ingrès	Sortida	Saldo
1 - V - 67 a 31 - X - 67	16.880.703,43	17.194.279,02	3.681.926,30
1 - XI - 67 a 30 - IV - 68	16.698.797,42	17.347.620,30	3.033.103,42
1 - V - 68 a 31 - X - 68	15.767.173,60	16.049.263,63	2.751.013,39
1 - XI - 68 a 30 - IV - 69	14.688.324,22	14.275.930,91	3.187.640,70
1 - V - 69 a 31 - X - 69	12.994.197,12	13.275.677,97	4.902.159,85
1 - XI - 69 a 30 - IV - 70	14.612.200,71	14.640.026,44	4.874.334,12
1 - V - 70 a 31 - X - 70	16.017.976,28	15.963.544,60	4.928.765,80
1 - XI - 70 a 30 - IV - 71	16.076.014,62	15.752.150,50	5.252.629,92
1 - V - 71 a 31 - X - 71			4.455.457,84
1 - XI - 71 a 30 - IV - 72	21.510.727,95	19.417.250,68	6.548.938,11
1 - V - 72 a 31 - X - 72	19.086.210,44	19.191.819,28	6.440.326,32
1 - XI - 72 a 30 - IV - 73	20.670.962,13	21.161.331,07	5.949.957,38
1 - V - 73 a 30 - X - 73			6.859.363,20
1 - XI - 73 a 30 - IV - 74	19.772.322,48	20.508.203,75	6.123.481,93

QUADRE II. EL MOVIMENT DE LA CAIXA EN RALS.

Període	Ingrès	Sortida	Saldo
Fins al 30 - IV - 1864	32.305.255,89	29.867.644,18	2.437.611,71
1 - V - 64 a 31 - X - 64	21.984.692,82	21.933.251,17	2.489.053,36
1 - V - 65 a 31 - X - 65	21.478.584,93	21.543.774,38	2.362.363,19
1 - XI - 65 a 30 - IV - 66	29.338.702,72	29.640.060,80	2.061.005,11
1 - V - 66 a 31 - X - 66	26.531.843,49	27.007.841,03	1.585.007,57
1 - XI - 66 a 30 - IV - 67	26.220.010,68	25.566.288,68	2.239.589,59
1 - V - 67 a 31 - X - 67	28.237.790,32	29.149.479,48	1.327.900,43
1 - XI - 67 a 30 - IV - 68	25.688.350,42	25.567.934,46	1.448.316,78
1 - V - 68 a 31 - X - 68	25.837.450,74	23.847.189,56	438.577,96
1 - XI - 68 a 30 - IV - 69	24.492.427,44	24.080.929,74	1.429.075,66
1 - V - 69 a 31 - X - 69	25.633.527,93	25.577.891,84	1.486.711,75
1 - XI - 69 a 30 - IV - 70	28.846.599,39	28.405.117,58	1.926.193,56
1 - V - 70 a 31 - X - 70	30.414.855,10	30.382.729,50	1.958.319,16
1 - XI - 70 a 30 - IV - 71	31.771.423,03	31.710.970,29	2.018.771,90
1 - V - 71 a 31 - X - 71			1.703.082,87
1 - XI - 71 a 30 - IV - 72	38.767.616,57	38.972.320,09	1.498.379,35
1 - V - 72 a 31 - X - 72	39.608.721,59	39.722.958,64	1.384.142,30
1 - XI - 72 a 30 - IV - 73	38.509.371,81	37.658.222,64	2.235.291,47
1 - V - 73 a 30 - X - 73			1.246.953,46
1 - XI - 73 a 30 - IV - 74	40.459.921,64	40.062.305,05	1.644.570,05

QUADRE III. COMPTES CORRENTS EN RALS.

Periode	Ingrès	Sortida	Saldo
Fins al 30 - IV - 1864	13.094.997,87	12.674.760,64	420.237,23
1 - V - 64 a 31 - X - 64	11.903.802,33	11.790.016,77	534.022,36
1 - V - 65 a 31 - X - 65	7.234.075,95	7.387.951,38	487.149,25
1 - XI - 65 a 30 - IV - 66	5.846.171,69	5.467.198,75	866.122,19
1 - V - 66 a 31 - X - 66	5.592.224,43	5.921.963,67	536.382,95
1 - XI - 66 a 30 - IV - 67	5.826.418,82	5.137.245,—	1.225.556,72
1 - V - 67 a 31 - X - 67	7.506.655,69	7.560.313,65	1.171.898,81
1 - XI - 67 a 30 - IV - 68	6.396.779,31	6.424.139,52	1.144.538,60
1 - V - 68 a 31 - X - 68	6.651.370,91	7.323.891,63	472.067,65
1 - XI - 68 a 30 - IV - 69	6.223.358,82	5.716.867,19	978.559,51
1 - V - 69 a 31 - X - 69	7.468.088,18	7.533.953,69	912.694,10
1 - XI - 69 a 30 - IV - 70	10.796.399,21	10.530.822,97	1.178.270,34
1 - V - 70 a 31 - X - 70	9.648.381,13	9.850.295,05	976.356,42
1 - XI - 70 a 30 - IV - 71	11.493.898,25	11.271.290,43	1.198.964,24
1 - V - 71 a 31 - X - 71			875.173,25
1 - XI - 71 a 30 - IV - 72	15.536.956,30	11.783.793,11	1.628.336,44
1 - V - 72 a 31 - X - 72	16.138.526,28	16.403.211,80	1.363.650,92
1 - XI - 72 a 30 - IV - 73	17.199.647,09	17.446.444,08	1.116.853,93
1 - V - 73 a 31 - X - 73			1.406.952,11
1 - XI - 73 a 30 - IV - 74	17.782.219,97	18.017.522,59	1.171.649,49

QUADRE IV. LES XIFRES EN RALS.

Periode	Beneficis	Dividends	Diner emès en caixa
Fins al 30 - IV - 1864	105.170,65	84	1.986.800
1 - V - 64 a 31 - X - 64	76.808,11	60	1.993.054
1 - XI - 64 a 30 - IV - 65		70 ⁵⁴	
1 - V - 65 a 30 - X - 65	108.011,20	75	1.797.900
1 - XI - 65 a 30 - IV - 66	73.514,41	60	1.204.300
1 - V - 66 a 30 - X - 66	89.095,59	65	876.000
1 - XI - 66 a 30 - IV - 67	76.327,28	60	000.000

54. «Diario de Reus» 21-VI-1865.

Període	Beneficis	Dividends	Diner emès en caixa
1 - V - 67 a 31 - X - 67	76.413,—	60	321.200
1 - XI - 67 a 30 - IV - 68	74.066,61	75	162.800
1 - V - 68 a 31 - X - 68	4.871,31	60	554.000
1 - XI - 68 a 30 - IV - 69	97.775,92	65	667.200
1 - V - 69 a 31 - X - 69	88.251,50	65	775.800
1 - XI - 69 a 30 - IV - 70	91.143,88	65	362.000
1 - V - 70 a 31 - X - 70	98.230,67	70	422.600
1 - XI - 70 a 30 - IV - 71	107.164,04	70	141.600
1 - XI - 71 a 30 - IV - 72	122.855,54	90	111.500
1 - V - 72 a 31 - X - 72	142.659,22	120	121.000
1 - XI - 72 a 30 - IV - 73	81.746,16	70	105.300
1 - V - 73 a 30 - X - 73		60 ⁵⁵	
1 - XI - 73 a 30 - IV - 74	74.182,38	60	447.800

QUADRE V. MOVIMENT, EN RALS, DE LA CAIXA D'ESTALVIS

Període	Imponents	Existències	Ingrés semestre	Reintegrament semestre
1 - V - 69	125	70.764,33	74.879,97	20.934,79
1 - XI - 69	163	124.709,51	111.175,24	32.500,89
1 - V - 70	239	203.383,86	128.033,23	96.541,67
1 - XI - 70	249	234.875,42	176.057,61	80.812,03
1 - V - 71	374	330.121,—		
1 - XI - 71	454	418.438,25	260.304,74	129.982,88
1 - V - 72	559	548.760,23	228.910,11	184.836,88
1 - XI - 72	649	592.832,23	282.428,28	150.256,18
1 - V - 73	781	725.005,33		
1 - XI - 73	868	773.161,94	318.181,50	199.602,21
30 - IV - 74	1.021	891.741,23		

En general, a les sèries es constata una eufòria inicial que desapareix engolida per la crisi de 1866 de la qual es comença a refer el 1869, podent-se situar la punta de la cresta de represa cap al 1872. Si més no, això donaria a entendre l'alt dividend del semestre, encara que la

55. Id. 3-XII-1873.

següent davallada d'interessos no és paral·lela al moviment del banc que es manté estable. Cal destacar també la ràpida i segura consolidació de la caixa d'estalvis, amb una forta arrencada i un ràpid creixement tant en el valor dels dipòsits, com en el nombre d'imponents⁵⁶.

Pere ANGUERA

56. Per comparar els moviments del Banc de Reus amb els de la resta de l'estat vegeu l'apèndix de TORTELLA a «La evolución del sistema financiero español de 1856 a 1868», a Banco de España: *Ensayos sobre la economía española a mediados del siglo XIX*, ps. 267-281.